GLASUL MINORITĂȚILOR

Anul III Luna Ian. – Febr. – Mart. 1925 Nr. 1 – 3

In pragul noului an.

De **Dr. Elemér Jakabffy.**

In prima zi a anului ar trebui să scriem despre acordul inimelor, despre înălțarea voinții și dorinții.

Ar fi bine, amărâciunea, pe care a lăsat-o în sufletul nostru anul trecut, să o spele primele unde ale celui nou, amintirile întunecoase să le șteargă viitorul plin de încredere, pe rănile sângerânde să dee balsam vindecător plantele de nădejde ale noului an.

Am dori să scriem despre uitare, vindecare, încredere nădejde, dar se impiedecă peana în mâna noastră, când dorința o ademenește la fățărie perfidă, la înșelăciune mincioasă, căci puterea forței o duce spre realitatea dureroasă, la popovăduirea dreptății simțite cu atâta durere.

De când am aflat ca fapt pozitiv, că contractul dela Trianon ne-a adus în țară nouă, că am ajuns în rândul națiunilor minoritare, că puterile lumii fără apel au pus înaintea noastră acest viitor, de atunci singura noastră tendință a fost, a ne împăca cu soartea neînduplecată și așa a ne căuta fericirea.

Zi de zi ne linișteam sentimentele inimei, că să învingă rațiunea. Cei cinci ani trecuți ne au obișnuit, ca să privim la colorile noastre naționale ca la ceva ademenitor la păcat, să fugim de acordurile sublime ale imnului nostru național, ca să nu se ridice împotriva noastră acuza infidelității cetățenești.

Pe casele noastre lăsăm să fâlfâie culorile statului și suferim cu tăcere observările sarcastice ale acelora, cari cu mândrie

vestesc, cumcă pe casele lor niciodată nu s'au putut mândri colorile statului maghiar.

Umblăm la biserică întru amintirea zilelor, a căror evenimente ne au adus în situaţia nouă.

Sprijinim literatura, arta română şi orice mişcare culturală, cu bani luaţi dela ale noastre, pe lângă că cu cea mai mare precisiune ne îndeplinim datoriile legale de cetăţeni.

Şi pentru toate acestea în schimb ce am primit? Potopul de ilegalităţi umilirea, neascultarea doleanţelor noastre.

Factorii politicei române, când vorbesc despre Partidul Maghiar, nici odată nu uită a accentua, că frontul maghiar nu e unitar, că în partid se dă luptă între concepţii diferite.

Recunoaştem, au dreptate.

Dar în realitate, nu democraţia se opune în parttdul nostru feudalismului, nu poporul celor „zece mii de sus", nu conservatismul radicalismului, ci nădejdea desnădăjduirei.

Au fost, cari din primele momente ale activităţii noastre politice au simţit şi au propoveduit: orice să facem, oricum să ne purtăm, dacă nu numai ne apropiem de vieaţa publică româna, dar ne întrudim chiar, nici atunci nu putem schimba ura, pe care factorii actuali ai vieţii politice române o simt faţă de noi. Şi au fost cari se îndoiau de aceasta. Au fost, cari îşi închipuiau: dacă le aratăm bunele noastre intenţii, dacă în orice chip dăm expresie loialităţii noastre, dacă cerem cu umilinţă, vom găsi apreciere şi ascultare.

Şi învăţămintele celor cinci ani au împins pe tot mai mulţi în tabăra celor de mai nainte. Din vorbirea ţinută mai pe urmă în parlament de către un deputat al nostru poate vedea tot omul nepreocupat, cum îşi pierd nădejdea cei ce nădăjduesc, cum vor avea dreptate ceiace nici odată nu au avut încredere.

In vara anului trecut înainte de congresul dela Târgul-Mureş şi cel mai sangvinic deputat al nostru era între aceia, cari erau contra, ca doleanţele noastre şcolare să se ducă înaintea unui for internaţional, acum înaintea şi sub durata congresului dela Braşov, deja nu s'a găsit glas, care ar fi căutat să ne reţină dela un asemenea pas disperat — dictat de desnădăjduire!

Unanimitatea congresului dela Braşov a adus-o desnădăjduirea.

Aceasta trista unanimitate ne petrece peste pragul noului an, ca să ne trimită spre căutarea unor căi noui la fericire.

„De ar observa acestea guvernul şi vieaţa publică românească! De ar dovedi cu fapte în anul nou: ca aceia au avut dreptate, cari au avut încredere şi cu nădăjduit, dar acum stau la spatele celorlalţi descurajaţi.

Dar dacă aceasta nu va veni, dacă şi faţă de noi se dovedeşte de adevărat nemiloasa zicală a lui Tacit: „proprium humani ingenii odisse, quam laeseris", — e o însuşire proprie a spiritului omenesc a uri pe aceia, pe cari i-a vătămat ei bine, nici atunci să nu desnădăjduim, căci vieaţa unor popoare, cari vor să trăiască, nu o poate stînge suferinţa de câţiva ani.

Declaraţia oficială a Partidului Maghiar la acuzele d-lui ministru Tătărescu.

La acuzele, pe cari dl. ministru Tătărescu le-a aruncat în declaraţia sa asupra Partidului Maghiar, presidiul partidului a dat azi următoarea declaraţie:

Dl. ministru Tătărescu în 8 crt. înaintea ziariştilor invitaţi a atacat vehement conducerea actuală a Partidului Maghiar, ba a acuzat-o şi cu ţinută contrară statului.

Eu ca Preşedintele Partidului Maghiar în declaraţia dată ziarelor numai decât am respins acuzele în întregime cât se poate de categoric şi am pus în vedere, că asupra lor se va pronunţa amănunţit comitetul partidului.

Spre acest scop am şi convocat comitetul pe 12 crt., însă — în urma imprejurărilor cunoscute — şedinţa nu s'a putut ţine aşa că comitetul nici nu s'a putut ocupa de chestiunea aceasta şi astfel eu în calitate de preşedinte al partidului sunt necesitat în numele presidiului, pentru orientarea opiniei publice, a face următoarea declaraţie:

Înainte de toate trebue să declar de cel puţin neobişnuit, că dl. Tătărescu cu acuzele sale grave nu s'a adresat partidului sau conducerii aceluia, ci acelea le-a expus inaintea unor reprezentanţi ai presei, invitaţi de el, şi încă nu a invocat atât fapte concrete, cari se pot dovedi, cât mai mult bănuieli generale. Acuzele concrete le voiu şi desminţi.

Contrazic categoric afirmaţia dlui ministru, că actuala conducere a partidului ar lucra impotriva unirei, a apropierii şi a înţelegerii reciproce.

Programul Partidului e cunoscut şi acela în nici o direcţie nu se poate excepţiona. Conducerea actuală şi-a însuşit acest program şi ţine la el. În discursul de recepţiune, ţinut la Braşov, am declarat categoric, că recunoaştem împrejurările schimbate şi dorim să ne aşezăm în cadrele noui, că nu cunoaştem iredentism, că dorim să fim supuşi paşnici, loiali, muncitori şi credincioşi, dar pretindem drepturile ce ne revin conform contractelor şi implinirea promisiunilor făcute la adunarea dela Albalulia, pentru cari, cu mijloace constituţionale şi pornivom lupta până la cele din urmă.

Până când conducerea partidului în aceasta luptă, ţine la principii profesate pe faţă, până atunci nu o poate ajunge reproş şi acuză. Cu capul ridicat pot spune, că noi şi până acum am ţinut la aceste principii şi vom ţine şi de acum înainte.

Contrazic şi afirmaţia dlui Ministru, că Partidul Maghiar se pune pe punct de vedere ostil. Noi şi până acum am căutat legătura care duce la înţelegere, conducerea deja de două ori a reluat tratativele cu guvernul, dar acelea durere, nu au dus la rezultat şi acelea nu din vina conducerii partidului nu au fost reluate din nou.

Partidul Maghiar va sprijini orice guvern şi orice partid român, care ne respectă drepturile, care ţine seamă de aspiraţiile noastre drepte, care promovează posibilităţile de traiu şi de desvoltare culturală pentru noi: *dar, spre cea mai mare părere de rău a noastră, aceasta n'am găsit-o la partidul liberal.*

Afirmă dl. Ministru, că noi ne-am primit mandatul nu dela totalitatea ungurilor din ţinuturile alipite, şi nu reprezintăm poporul maghiar aflător aici. Mă mir, că poate susţine aşa ceva, pentru că domnia sa are cunoştinţa despre decursul congresului dela Braşov, poate şti, că acolo au fost reprezentaţi mai mult de un milion de unguri şi anume, toate straturile societăţii; poate şti că mai mult de jumătate din câţi au fost acolo, se compuneau din plugari, negustori, mici industrieşi, cumcă deci totalitatea poporului maghiar a fost reprezentată; poate şti, că alegerile făcute cu cea mai mare insufleţire au fost unanime şi că numărul celor ce nu au fost indestuliţi cu alegerile acestea

față de marea majoritate, se poate numi disparent, care aproape nu contează.

Natural, dacă nu tratează, numai cu *aceste excepții*, dacă numai pe ei îi ascultă iar pe reprezentanții majorității convârșitoare constient îi preterează, nu-și poate forma idee potrivită despre situație, dar poate aceasta nici nu o dorește tare.

Dl. Ministru Tătărescu deși mereu accentuiază, că nu dorește să se amestece în trebile interne ale minorității maghiare, deja în primăvara anului 1924 a căutat contact cu asemenea indivizi, cari nu dispun de mandatul de această natură al minorității maghiare și înaintea lor s'a exprimat, că guvernul nu e mulțumit cu conducătorii actuali, dorește inlăturarea lor. *Ca un guvern să-și poată numi conducătorii opoziției sale, să declare, că numai cu aceia tratează, cari se bucură de încrederea specială a lui, aceasta la tot cazul e o cerința absolut specială, pe care nu o va putea accepta nici un partid.* Cu aceasta se poate introduce zizania în partid, dar tratative pline de incredere, cu rezultate, pe un asemenea temeiu nu se pot susține. Decurgerea congresuiui dela Brașov a și dat răspunsul la aceasta.

Dupa ecestea într'adevăr a avut efect surprinzător acuza Dlui Ministru, că *conducerea partidului ținută până acum de oligarhă, aristocrată, clică a magnaților,* care a fost acuzată până acum cu neglijarea intereselor poporului maghiar, cu servirea excluziva a intereselor de clasă cu tendința iredentistă de caracter reacționar, *acum deodată a dat mână partidului comunist și a participat la tendințele contrare statului. Aceasta acuză a resping în modul cel mai categoric și cu toată țăria,* și mă mir, că dl. ministru poate aduce asemenea acuze și tot atunci recunoaște, că *nu are dovezi, că Partidul Maghiar ar fi dovedit o purtare contrara statului.*

Atunci e permis a veni cu asemenea bănuieli?

Domnul Ministru știe bine, că la 11 Dec. anul trecut, înainte de congresul dela Brașov al Partidului Maghiar, în orașele industriale mai mari, *partidul comunist a distribuit pamflete, în cari atăca chiar actuală conducere a Partidului Maghiar,* și îl biciuia, afirmând firește și din partea sa, că aceasta nu reprezintă poporul maghiar. În acest punct, *așa se vede, părerea partidului comunist se întâlnește cu aceea a Dlui Ministru, dar la nici un caz nu e semn, că Partidul Maghiar ar fi dat mână partidul comunist.*

Înainte de toate mă opun categoric la expresia dlui Ministru, că *Partidul Maghiar ar fi fost prins în flagranti* cu soldaţii gărzii comuniste internaţionale, cum şi la aceea, că Partidul Maghiar să-l numeasca „partidul dlor Ugron—Csetri."

Iar ce priveşte cuvântarea dlui Ioan Csetri, ţinută în numele muncitorimei din Valea-Murăşului, pentru aceasta nu se poate face nici o imputare conducerii partidului. Conducerea partidului la jumatate Noemvrie anul trecut a primit dela regretatul membru Stefan Hajdu avizul verbal, că la congresul din Braşov doreşte să iee cuvânt un delegat al muncitorimii social-democrate dela Târgul-Mureş şi să exprime simpatiile muncitorii pentru minoritatea maghiară. Chestia aceasta a fost discutată în merit de către Dr. Hajdu şi vicepreşedintele delegat; că cine să iee cuvânt, încă n'a fost vorba cu ocaziunea aceea, dar deja atunci s'a enunţat în principiu, că *de o colaborare, în orice chip, între Partidul Maghiar şi organizaţiile social-democratice, nici vorbă nu poate fi.*

Partidul Maghiar, ca partid burghez, serveşte interese naţionale universale, pe când partidul socialist serveşte excluziv interese de clasă, prin urmare ele merg pe cai deosebite, spre ţeluri deosebite.

Iar în ce priveşte pe comunişti, faţă de aceia ne-am ferit dela început, în modul cel mai riguros, de orice contact.

Dl Ioan Csetri, care a cerut să iee cuvânt la congresul dela Braşov, *precum s'a constatat, nu e comunist.* El însuş a declarat-o aceasta categoric înaintea cuvântarii sale şi numai aşa a şi fost ea posibilă Preşedintele congresului a prevenit pe Dl. Csetri asupra urmărilor, ce pot veni din o interpelare neprecugetată, la ce el insuş a declarat-o, că el e socialist cu sentimente naţionale, ştie cu ce e dator partidului şi nici nu va atinge chestiuni socialiste, el va tălmăci numai salutul muncitorimii; în decursul cuvântarii sale s'a şi ţinut de promisiune, pentucă nu a spus nimic, ce ar fost contrar legii, ce s'ar fi putut excepţiona de către preşedinte. Cuvântul lui a fost o apoteoză ditirambică a libertaţii.

Că faşiunea lui depusă după deţinere ce cuprinde, fireste nu o putem şti, precum nu avem cunoştinţă nici de schimbul de scrisori dintre dnii Kőblös, preşedintele partidului comunist şi Kancsó secretarul.

Aceea însă o ştim, că *nu partidul a căutat contactul cu Csetri ci dincontra, acesta s'a adresat Dr.-ului Hajdu.*

Şi aceea o afirm categoric, că niciodată nu am făcut obiect de discuţie, intrarea muncitorimii comuniste în Partidul Maghiar şi că despre colaborare nu a fost vorba nici la Gheorgheni, nici aiurea, precum ştiu şi aceea, că vicepreşedintele activ dl. Grandpierre nici în decursul toamnei nici în al iernii nu a fost la Gheorgheni şi niciodată nu a „fixat" — cum a afirmat-o dl. ministru al minorităţilor — delegaţia comunistă la congresul dela Braşov.

Informaţiile câştigate mai târziu despre Csetri spun, că nu e comunist, ci un socialdemocrat curat, muncitor liniştit, silitor, treaz, care de bună voie a repăşit dela presidiul secţiei socialiste.

Că cine ce ascunde în interiorul său, e cu greu a o stabili, fapt e, că Csetri nu a avut rolul unui arător comunist şi nu a spus nimic, pentru ce ar putea fi făcut răspunzător el ori partidul, de aceea e într'adevăr inexplicabil, pentruce vreau să tragă concluzii atât de indepărtate în legătură cu vorbirea lui.

Dl. Ministru al minorităţilor a acuzat conducerea Partidului Maghiar de oştilitate, ingratitudine şi neprietinie faţă de Români.

E într'adevăr curios, că între imprejurările actuale se aşteaptă dela noi declaraţii de mulţumire şi de prietinie.

Doamne, prin ce am meritat-o asta?

Maghiarimea e lipsita de dreptul uzului oficial al limbei sale materne, în oraşe curat sau în majoritate covârsitoare maghiare, nici nu sufăr inscripţii maghiare, ni se închid şcolile zi de zi, li-se face imposibilă intreaga existenţă prin exproprierea averii şcolare. Copiii de naţionalitate maghiară sunt opriţi a umbla în şcoli maghiare şi cu forţa sunt duşi în şcolile române. Pământurile noastre au fost expropriate aşa zicând fără nici o contravaloare. Se face imposibilă afirmarea culturii noastre sau cel puţin se îngreunează foarte. Suntem lipsiţi de drepturile noastre politice. Din partea maghiarimei de aproape două milioane, deci cam a şaptea parte din locuitorii României, total abia trei deputaţi au ajuns în Cameră, nu ne putem deprinde drepturile garantate în tratate.

Pe ce baza ne pot acuza pe noi cu ingratitudine? Pentru ce suntem datori cu mulţumită şi recunoştinţă?

Se aud asemenea declaraţii dela partidele române din opoziţie şi totuş nu am auzit niciodată, că pentru aceasta să li-se fi

făcut imputare; măcar, că, cred, am fi cetăţeni egal indreptăţiţi ai aceluiaş stat.

Nu, nu avem pentru ce să mulţumim, motiv la aşa ce va nu au nici intelectualii, nici micii proprietari, dar tot aşa de puţin comercianţii, industrieşii, plugarii şi muncitorii maghiari. Ar trece peste cadrele acestor expuneri, dacă aş înşira doleanţele tuturor. Soartea lor e foarte tristă şi actualul guvern face foarte puţin, că să o ajute.

Spiritul de guvernare, care stăpâneşte azi, nu caută înţelegerea, echitatea faţă de minorităţi; chiar şi cea mai nevinovată manifestaţie a spiritului naţional o califică de iredentism.

Cu aşa o concepţie *nu putem aştepta dela guvernul de azi înţelegere, recunoaştere*, dar am fi putut aştepta mai multă obiectivitate şi echitate şi nu atacuri lipsite de orice temeiu, de cari ne-a făcut parte Dl. Ministru Tătărescu.

Chiar dacă ar fi între noi păcătoşi, cari au greşit împotriva siguranţei statului, pună-i înaintea legii, dar nu bănuiască partidul şi conducerea aceluia.

Existenţa Partidului Maghiar nu e redusa la anumit termen. Până când vor fi în România maghiari, va exista Partidul Maghiar, chiar dacă din când în când guvernul îl disoalvă, şi îi face imposibilă funcţionarea.

Dar existenţa şi rămânerea guvernelor e legată de termen redus.

Dacă va fi lipsa, Partidul Maghiar va aştepta, până va ajunge la putere un guvern, care e dispus să trateze cu maghiarii, mai bine zis cu conducătorii acelora, aleşi de bună voie, nu numiţi de guvern, şi e dispus a înţelege şi a implini dreptele şi legalele revindicări ale ungurilor. Noi deocamdată ne facem datoria, mergem înainte pe calea dreptaţii, a onestităţii, având firma incredere, că Providenţa dumnezească la urmă va intoarce spre bine şi în România, soartea minorităţii maghiare.

Stefan Ugron
Preşedintele Partidului Maghiar Regnicolar.

Catolicismul din Ardeal.

De **Dr. Elemér Gyárfás.**

Sub acest titlu, revista *Societatea de Mâine* din Cluj se ocupă de manifestaţiile catolice din toamnă şi mai ales de congresul dela Arad.

Autorul articolului e D. *dr. Onisifor Ghibu*, profesor universitar din Cluj.

Nu doresc să intru în polemii întinse asupra problemelor abordate în articol. Simţesc şi ştiu, că din unghiul profesorului Ghibu nici odată nu se poate înţelege spiritul catolicismului, scopurile şi tendinţele, pe cari şi-le propune şi le urmăreşte catolicismul în o anumită epocă şi în o anumită ţară.

Cu toate acestea nu se poate trece fără cuvânt pe lângă acuzele «*Societăţii de Mâine*» şi oricât de puţină nădejde e pentru convingerea şi câştigarea celor ce ne atacă, totuş pentru informarea celor indiferenţi şi neorientaţi, trebue să punem în lumina adeverată câteva circumstanţe.

Dl. prof. Ghibu cu plăcere, ba cu oarecare lăcomie citează din cărţile mele mai vechi mersul de idei, cumcă domnitorii Habsburgi în primul rând din motive politice — dinastice şi imperialiste germane — căutau să regalvanizeze şi să întărească catolicismul, care în Ardeal sub domnitorii protestanţi ajunsese la un rol absolut secundar.

Aceasta e adevărat. Asta am scris-o şi mi-o asum.

Dar nu-mi asum concluzia, pe care o trage dl. prof. Ghibu, cumcă catolicismul ardelean renăscut din asemenea interes politic, «*este o simplă creaţiune politică a Habsburgilor*» *şi a urmărit în primul rând scopuri politice şi pe acestea le serveşte şi azi.* Aceasta nu numai ca nu mi-o asum şi o asemenea concluzie eu nu numai că nu am tras, ci chiar din contra, deja în studiul meu scris acum douăzeci de ani am precizat, că tendinţele Habsburgilor au fost *zădărnicite* din simpla cauză, că niciodată, nicăiri, catolicismul nu se poate întrebuinţa ca un mijloc.

Catolicismul totdeauna şi în tot locul e *scop* şi încă *în sine* şi amar se înşeală aceia, cari cred, că pentru scopurile lor pot întrebuinţa catolicismul ca mijloc de atăcare ori de apărare faţă de alţii, chiar aşa, cum amar se înşeală şi aceia, cari se tem că adversarii lor pot întrebuinţa catolicismul ca mijloc prin care să le strice lor.

Catolicismul totdeauna e scop şi nici odată nu e mijloc. Aceasta au să o înveţe şi prietinii şi duşmanii lui. Aceasta am arătat-o destul de lămurit în studiul învocat de dl. prof. Ghibu. Durere, aceasta încă mulţi nu o văd azi ori nu vreau să o vadă. Vine vremea, când faptele vor constrânge toată lumea — şi pe dl. prof. Ghibu —, ca să vadă acest adevăr.

Deci prima acuza impotriva catolicismului ardelean e, că el «*este creaţiunea politică a Habsburgilor*» şi a servit şi serveşte interesele dinastice şi imperialistice *germane* ale acestora, ca să intarească primele legături între dinastia Habsburgilor şi dintre populaţia acestei ţeri, care nimic nu a urît atâta, ca domnia Habsburgilor.

În aceaş vreme articolul acuză catolicismul ardelean, că era atât de «*naţional unguresc*» încât era chiar duşmanul politicei papale, nu trimiteau nici un fel de scrisoare de omagiu papei, episcopii maghiari au votat în contra dogmei infalibilităţii ş. a. ş. a.

În ultima analiză, ce era dară catolicismul ardelean? *Germano-habsburgic* sau *naţional-maghiar?* Amândouă nu a putut fi deodată?

Şi dacă catolicismul *germano-habsburgic* de mai 'nainte, atât de înfocat, acum dintr'una a putut deveni naţional-maghiar tot atât de înfocat, atunci poate totuş nu se poate susţine afirmaţia de mai 'nainte, că catolicismul ardelean nu a avut sâmbure religios, ci era numai un „instrument practic" în mâna Habsburgilor. Dacă cu schimbarea imprejurărilor catolicismul ardelean germano-habsburgic a putut lua aşa o coloare roşu—alb—verde, aceasta arată nu numai, ca este în el putere de viaţa şi putinţa de a se acomoda, dar totodata ar putea linişti pe dl. prof. Onisifor Ghibu şi pe soţii lui, că precum în trecut, aşa şi în prezent, catolicismul e în stare să tragă toate consecinţele situaţiilor politice schimbate.

Este deci absolut superfluu a pune ca postulat, ca „ecrescenţele politice ale catolicismului unguresc să fie tăiate şi el să

fie redus la un rol pur religios şi la o situaţie legală în conformitate nu noile stări de drept ale acestei ţări." E absolut superfluu a tot cere în Cameră şi în Senat, *toate măsurile* promise de doi miniştri, «*pe cari dreptul pe de o parte, pe de alte interesul şi siguranţa statului le reclamă.*» *Noi înşine ne ingrijim «de tăierea ecrescenţelor politice şi nici noi înşine nu dorim să lucrăm ori să ne intindem în detrimentul siguranţei dreptului ori a statului.*»

Noi protestăm numai, ca nu cumva sub pretextul „tăierii ecrestenţelor" să se pună săcurea la rădăcinile cari ne mijlocesc circulaţia sucurilor şi ne dau viaţă, şi ca nu cumva pe motivul „siguranţei statului" orientalii şi şovinistii naţionali extrimişti să-şi poată stâmpara liberi pofta lor de mâncare, în detrimentul nostru.

Articolul o spune şi aceea, că noi, catolicii din Ardeal, impotriva tuturor acestor acuze *abia cu gura jumătate ne apărăm*, pentrucă nu ne punem nădejdea în dreptatea cauzei noastre, ci în aceea, că «*vom chieltui câteva milioane şi vom obţine cu siguranţă ceeace dorim.*» „Milioanele se pare, că nu s'au cheltuit înzadar şi schimbarea la faţa a câtorva ortodoxi din Cluj cari au devenit peste noapte, adocaţii catolicilor, se pare, că totuş nu s'a făcut numai din convingeri pur crestineşti" — scrie dl. Ghibu. Noi, cari cu amar scoatem de sub pământ sutele, ce pentru cele mai vitale scopuri catolice greu se adună, miile, cari sunt rare şi zecile de mii, cari sunt aproape invisibile, — firește zîmbim numai, că după spusa dlui prof. Ghibu, am întrebuinţat „câteva milioane" pentru câştigarea bunăvoinţei românilor gr. orientali. Dar că dl. profesor şi «*Societatea de Mâine*» crede despre coreligionarii şi conaţionalii săi, că cu „câteva milioane" se poate avea o „schimbare la faţa" a lor, pentru aceasta abia credem să-i mulţumeasca aceşti domni.

Următoarea acuză asupra noastră e, că „catolicii, în frunte cu episcopul Majláth, la 15 Noemvrie 1918 — cu două săptămâni *înainte* de unirea Transilvaniei cu România — au telegrafiat Papei, rugându-l să apere integritatea ţării." Aceasta acuză azi are, desigur, o aparenţă agroabilă. Dar să invertim chestia. Noi catolicii ardelani, prin glasul archiereilor, am depus acum juramant de fidelitate Regelui Ferdinand al Românilor şi succesorilor lui, care jurământ şi noi îl luăm în serios şi nădăjduim, că şi dela noi s'a luat în serios. Jurământul acesta de fidelitate se

refere numai pe timpul, cât statul român e tare şi puternic sau trebue să ţinem la el şi atunci, dacă îl atacă viforurile şi îl ameninţă cufundarea. Noi credem, că în primul rând pentru aceste vremuri grele ni-s'a cerut jurământul. Dar atunci e nevoie de fidelitatea inimei şi a sufletului, când braţul tare scapă şi sulița nu mai poate forţa supunerea. Dacă România în vremurile grele vrea să se razime pe jurământul nostru de fidelitate, ca supuşi atunci nici să nu perifleze, nicis ă nu excepţioneze, că şi în cele mai grele vremuri am ţinut la jurământul nostru de mai nainte.

Nu e o acuză ci e o însinuare ordinară, că la congresul dela Arad „ne-am exprimat regretul, că nu sunt de faţa şi episcopul Prohaszka şi contele Apponyi." Impotriva acestei insinuaţii trebue să protestăm pentru tendinţa ce se ascunde în ea şi nu pentru aceea, că congresul dela Arad nu ar fi putut foarte liniştit, da expresiune părerii sale de rău asupra absenţei acestor mari bărbaţi, cari sunt figuri atât de eminente ale catolicismului mondial, încât congresele catolice dela Varşovia, Lisabona sau Amsterdam la fel ar considera pentru ele de o onoare prezenţa lor. Dar la Arad nu a fost vorba de aceasta, ci de aceea, ca „Uniunea populară catolică ardeleană de abia trei ani *nu poate pune în front capacităţi ca Prohaszka, Apponyi sau Zichy Nándor*, şi multe alte cadre exterioare au rămas mult în urma celor vechi, în loc de candelabru strălucit de bronz s'a aprins un simplu candelabru de lemn, dar nu exterioritatea, nu candelabrul, ci lumina impoartă. „A scoate din acest mers de idei, că noi am dorit pe Apponyi „la Aradul românesc", e cel puţin o procedura lipsită de bună credinţă.

Şi din toate acestea se trage concluzia finală, că «*asistăm la o organizare formidabilă a catolicismului* din întreagă România, cu centrala la Cluj, în jurul *Statului catolic*, pe care guvernul promisese în Senat că-l va reduce *la rolul lui legal — care e egal cu zero* — dar faţă de care n'a luat până în ziua de azi nici o măsură, deşi *atitudinea lui de sfidare a statului român a fost pe deplin dovedită*».

Deci suntem o «*organizaţie formidabilă*», care «*stă în faţa*» românismului. Ca şi cum ar răsuna în urechile noastre cuvintele lupului lui Esop despre turburarea apei.

Şi „rolul legal" al Statului catolic «*e egal cu zero*». Care rol? Care l-a avut în trecut? Acela îl va judeca istoria. Cel din viitor? În România-Mare liberă, libertatea religioasă şi egalitatea

de drepturi ale cetăţenilor sunt garantate prin tratate internaţionale şi prin legi constituţionale. E imposibil deci, ca în ţara aceasta numai catolicii să fie aceia, a căror biserică nu poate avea decât un rol „egal cu zero".

Şi «*atitudinea de sfidare a statului român*» a acestui fornidabil Stat catolic «*a fost pe deplin dovedită*». Prin ce, unde şi când s'a dovedit? Prin aceea, că fără cuvânt, fără a se plânge la Liga Naţiunilor şi la Sfântul Scaun, Statul catolic a suferit ca să exproprieze averea bisericească de multe mii jugăre, în valoarea de mai multe miliarde? Sau prin aceea, că a căutat, intre marginile posibilităţii, să execute cu fidelitate şi cele mai absolutistice şi din punct de vedere pedagogic, mai imposibile ordine ale Dlui ministru Anghelescu? Sau prin aceea şi-a arătat atitudinea de sfidare a statului român, acest renitent „Stat catolic", că la depunerea jurământului de către episcopul său şi-a trimis şi reprezentantul propriu, care să depună la treptele tronului şi declaraţia de fidelitate a credincioşilor mireni? Acest „Stat" a fost în tot locul, unde a trebuit dată dovadă de loialitate, fidelitate, alipire, din adunările sale generale a trimis saluturi respectuoase dela Maiestatea Sa până la tinerii Secretari generali, tuturor, dela cari au auzit o vorbă bună, toate le-a suferit, la toate s'a supus, la toate a cedat, numai la una nu: interesele mari ale catolicismului, încredinţate lui, nu a fost dispus nici a le trada, nici a le jertfi.

La aceasta nu va fi dispus nici în viitor. Nici „Statul catolic", nici o altă organizaţie catolică.

Aceasta nu ni-se poate cere sub titlul nici unei fidelităţi de stat.

Şi cei cari cu toate acestea, o doresc, cari tind la slăbirea, discreditarea, ba chiar la ruinarea bisericii noastre, cari nu pot înţelege că noi numai până atunci suntem şi vom fi cetăţeni fideli ai statului, până putem rămânea buni catolici şi dacă odată ne-am părăsit credinţa, uşor vom părăsi şi fidelitatea cetăţenească, aceia, cari toate acestea nu le ştiu sau nu vreu să le înţeleagă şi cu atacurile lor neîncetate ţin în agitaţie şi vreu să arunce în exasperare două milioane de cetăţeni români catolici, aceia — oricât de sovinişti ar fi — nu sunt români buni, ei sunt duşmanii neamului propriu, a naţiunei lor şi ai acestei ţări, pe care Providenţa a provăzut-o cu darurile sale atât de îmbielşugate.

Diciosânmărtin, Ianuarie 1925.

Către D-l Ministru.

De **Francisc Török.**

Domnul meu, Domnul meu, Domnule Tătărescu, închinăciune.

Aş avea câteva cuvinte sincere către Dv., dacă nu V-aş vătăma onorabila persoană. Înainte îmi cer scuze pentru defecte, căci jurnalistica nu e meseria mea.

Preşedintele Partidului Maghiar s'a deelarat deja, fie ne permis deci şi nouă a spune unele altele, despre congresul dela Braşov, despre chestiile Partidului Maghiar şi despre ţinuta Dv. şi dacă ici colo m'aş exprimà chiar incorect, aceasta să o atribuiţi numai cunoaşterei defectuoase a nouei ordini, nu lipsei de reverinţă faţă de legi sau iredentismului, cu atât mai vârtos, că în calitate de preot stau firm pe punctul de vedere ca „nu este putere fără numai dela Dumnezeu.“ Vorbesc clar, simplu şi sincer, cum se cuvine unui fiu al poporului.

Dar înainte de a lua cuvânt s'ar cuveni, nu-i aşa, să mă recomand. O fac, deşi nu-mi place nici să vorbesc, nici să se vorbească despre mine.

Numele mi-l vedeţi la începutul articolului. Regretaţii mei părinţi au fost secui maghiari din Lövete. Tatăl meu umblà în iţari. În vremea lucrului greu îşi încingea şi brâu, nu din fală, ca să-i ţină mijlocul drept. Purta şi cămaşa lăsată afară, deşi era mai scurtă, ca a dv., la grumaz şi la mâneci o lega cu chiotori. Cămaşa cu nasturi o considera de lux. Câteodată încălţa şi opinci. Purta cojocel mic, rotund, fără mâneci, la frig întoarsa în lăuntru, la ploaie căldura înafară. Iarna îşi arunca pe umeri zeghe cu guler a là Zrinyi. Prin crepătura dela cămaşe pieptui lat tare, î-l sufla liber vântul iarna-vara. Lingeria i-o torcea, teşea, cosea mama. Şi ea purta de acestea. Iarna purta de lâna, vara ţăsătură de bumbac. Fraţii şi acum trăiesc şi umblă aşa, în satul meu natal.

Pentruce le spun toate acestea, așa amănunțit, cauză o veți afla în decursul citirii acestei scrisori.

Dar din mine, cu mari jertfe au făcut preot, ca să mă rog pentru poporul nostru, să-l învaț și să-l conduc. Mai târziu, deși încontra dorinței și vocațiunii mele credincioșii mei m'au trimis și în parlamentul maghiar, că în calitate de reprezentantul lor să vorbesc despre greaua lor situație, să pretind în numele lor, ca să nu le necăjească fiii lor cu limba germană la armată, pentrucă vorba străină și așa nu prinde și precum ziceau, să le apăr cea mai scumpă comoară: legea noastră și școlile, impotriva atacurilor repetite ale spiritului evreo-liberal. Și decând mi-a expirat mandatul toate puterile mi-le impart între altar și amvon. Mă rog și învăț. Și nu fac politică. La aceasta altfel nu m'am priceput nici odată, nici azi nu mă pricep. Chiar și ziare politice citesc numai din obișnuință. Pot spune: privesc la cursul lumii cu o liniște apatică, cu convingerea sfânta, că și așa nu pot schimba la aceea nimic.

Dar aceea, ce ați vorbit Dv. la Cluj și dl. Vasilie Goldiș la Arad, totus m'au scos din fire.

Ce voiți cu noi? Și de acum înainte ne suspicionați? Pentruce forțați falsa interpretare a decurgerii congresului dela Brașov? Poate pentru a distrage atențiunea dela gravele adevăruri înșirate acolo?

La acest congres al Partidului Maghiar am fost și eu. Mai mult de 4000 enorieși m'au trimis acolo, ca să-i reprezint. Și alte comune, pe lângă conducătorii mai bine situați și-au trimis mai vârtos preoții. Aceia să vorbească în numele lor. Aceasta e meseria lor. Dar au venit și țăranii mai bogați, lumea satelor, purtătorii cuvântului, ca și ei să vadă și să audă.

Nădrăgarii și anteriile negre ale preoților aproape se pierdeau în valurile de zăpadă ale ciorecilor albi. Dar am ascultat și noi. Era, cine să vorbească. Și vorbeau cuminte. Au spus multe adevăruri grele și ar mai fi fost, ce să spună. Dar am lăsat și pentru altă dată. Toate cuvântările au fost la nivel parlamentar. Numai un necunoscut a voit sa amestece glasuri disonante în acordul admirabil, când a început să vorbească de aceea, că aici nu e poporul maghiar, ci Partidul Maghiar. La aceasta multimea îmbrăcată în ițari albi, ofensată până la sânge, ne mai putându-se stăpâni, în sensul adevărat al cuvântului, a râcnit.

Ce voiesc aceştia? Cine i-a plătit? Voiesc să bată ic între popor şi conducătorii lui fireşti? oare nu suntem „poporul", — chiar dacă între noi unul doi poartă pantaloni sau anteriu.

Să se fie rupt aceştia din pământul fertil al poporului nostru, numai pentrucă au umblat la şcoală. Doar chiar pentru aceea au învăţat că să ştie; noi şi părinţii nostri pentru aceea i-am purtat la şcoală, să fie conducătorii nostri. Dacă preoţimea română sute de ani a putut fi conducătoarea poporului sau, cu toate, că fiind căsătorită, forma o castă deosebită şi aproape toţi intelectualii români au ieşit dintre ei, pentruce n'ar putea fi domnii şi preoţii nostri, cari au crescut imediat din iţari?

După aceea a luat cuvântul un anumit Csetri, maistor, în numele lucrătorilor din Valea-Murăşului. Pe acest om nu l-am cunoscut nici înainte de aceea, nici dup'aceea nu l-am văzut, şi numele numai atunci î-l'am auzit. Dar ce a spus-o bine. Nu a fost în aceea nimic de obiecţionat. L-am şi aplaudat. Pentrucă, judecând după exterior, ne-am aşteptat la alt ceva. Am crezut, că în altă direcţie va suma cântarea lui. Ca va spune, că „clasa muncitorească" nu voieşte să lucreze împreună cu noi, că ei au alte căi, că sunt împotriva noastră, ş. a. În această direcţie eram deja gata cu răspunsul. I-am fi spus, ca dacă „clasa muncitorească" ne arată pumnul, atunci să ştie, ca noi suntem „pământenii" şi braţul nostru e mai tare şi vom fi în stare ori să-i strângem, aşa, încât sau nu se vor putea mişca, sau vor învăţa în focul nostru, cum trebue să lucreze împreună cu noi pentru conservarea neamului nostru. Căci în situaţia lamentabilă de azi nu putem permite, că fiecare maghiar să umble pe drumul ales de el, când din toate părţile suntem expuşi la atacuri.

Adecă nici nu i-am fi spus-o aceasta, doar şi în aceasta este ceva teroare şi noi nu voim să terorizăm pe nimeni. Ci oricare dintre noi ar fi spus-o: Ei frate, ce păcate nu mă mai cunoşti, pentrucă am o coloare aşa „domnească?" Lucrul mult sedentar, aerul de biurou, mi-a mâncat roşata de pe faţă. Să ne privim bine unul pe altul. Să spălam de pe feţele noastre pravul de pământ, de cărbuni, de atelier, doar azi e sărbătoare mare, învierea de Paşti a Maghiarilor. Vezi pe mine mă cheamă Csergőffy, pe tine Csuraga, pe fratele nostru Girosis, pe celelalt Tischler, Schmiedt, Felcser, Szabó, Lakatos, Asztalos, Kovács, doar nu suntem oare toţi fiii bătrânului Adam Csergő? Că numele nostru l-au prefăcut glumele atelierelor, umorul drăguţ sau

afectarea domniei noastre! Acum văd că şi voi aţi ieşit de sub acelaş suman ca şi mine. Dar averea părintească a fost puţină şi pe mine, pentrucă eram mai capacitat, tata m'a crescut „domn", iar pe voi, pentrucă aţi avut braţ mai tare, v-a isgonit din casa părintească, ca să trăiţi în lumea mare cum ştiţi şi unde puteţi; numai pe Andrei l-a ţinut la coada boulenilor! Ah, voi aţi şi uitat, cum învârteam la cărbuni aprinşi spre spaima noastră, şi amarul vieţii v-a alungat până când străinii speculanţi descoperind puterea braţului nostru, v-au împins în lagărele Nr. I., II., III. şi v-au dat numele de proletari internaţionali. Nu e aşa că sunt cuvinte, pe cari nu le puteţi pronunţa? Nici nu sunt pentru noi. Vedeţi şi noi am sărăcit. Dar în mizerie ne-am găsit, har D-lui, iarăş ne-am făcut fraţi. Să şi rămânem laolaltă. Risipiţi fiind, s'a lărgit cercul de muncă şi cunoştinţele noastre, ne pricepem la toate şi dacă ne dăm mâna, nici porţile iadului nu ne biruesc. Iar de sprijinul tovarăşilor din străinătate nu avem nevoie! Şi ei numai ne-ar exploata, apoi ne-ar părăsi. Ce bine a fost, că am fost puţin muşcaţi! Dumnezeu să ţină pe dl Tătărescu şi pe cei de seama lui, că fără voia lor au dărâmat dintre noi peretele despărţitor.

Dar nu a trebuit să vorbim. Ochii vorbeau mai frumos decât ori ce! Şi asta V-o mulţumim Dv. Domnule Tătărescu!

Dar de „magnaţii noştri" pe ce motiv vreau să ne despartă? Numai pe motivul „divide et impera."

Vezi, domnul meu, eu în copilărie eram grozav de mare democrat, fără să fiu auzit măcar de acest cuvânt, ca şi feciorii şi copiii satelor de azi. Numai pe acela îl ţineam de om, care umbla în cioareci albi, ca mine. Mai târziu ca mic licealist am învăţat la orele de istorie, că magnaţii nici nu au fost spre binele neamului nostru, pentrucă banii şi-i risipeau în străinătate, ungureşte nu vorbeau, ci latineşte, nemţeşte, franţuzeşte, englezeşte şi de dragul iobagilor, româneşte.

Că fost-a adevărat ori nu? nu o ştiu cu siguranţă, dar aşa m'au învăţat.

Una însă şi cu ochii mei am putut observa, anume că unde au fost latifundii mari, acolo ungurul a pierit!

Ba pierind poporul, a pierit şi magnatul, neavând solul fertil în care să-şi lase rădăcinile. Multele casteluri goale vorbesc destul de elocvent. Numai acolo am rămas în masse mai mari, unde nu au fost magnaţi, numai moşii mărunte. Imreju-

rarea aceasta ne face să bănuim, că „domnia magnaților“ nu a favorizat pe unguri, ci pe români. E adevărat sau nu? Despre aceasta nici nu e bine să vorbim.

Dar pentru aceea noi nu numai i-am tolerat, ci i-am și prețuit ca florile cusute pe cojocul călduros. Chiar dacă nu ține de cald, dar împodobește cojocul. Prin urmare i-am și apărat. La ploaie, la furtuna, la vijelie năpraznică, după putință întorceam cojocul înafară. Lâna o putea tot bate ploaia, dar tulipanul rămânea frumos.

Și știam despre ei, că pentru cultura Apusului față de Răsărit și pentru libertatea maghiară față de Viena, mai mult au sângerat ei. Și multe familii au sângerat de tot.

Și încă una o știam despre ei. Că ei totdeauna au fost și au rămas domni. Și acest cuvânt „domn“ noi l-am înțeles așa, că-și țin cuvântul, sunt cavaleri, nu mint și dacă nu se pricep toți la gospodărie, dar cunosc mersul lumii mai bine ca noi și în tot felul de stiințe sunt mai versați decât noi.

Ei bine, de acești magnați acum noi avem nevoie, noi „poporul pământean.“

Sunt despoiați de domeniile lor, dar pentru aceea au rămas „domni.“ Și când lipsa de cavalerism, minciuna, necinstea își serbează orgiile în lumea mare, noi, dacă voim să ne conservăm, avem nevoie de aceste virtuți; pentrucă minciuna și celealalte josnicii odată vor avea sfârșit, dar virtuțile rămân în veci, pentrucă sunt dela Dumnezeu.

Să nu se teamă deci cauza maghiarilor de magnați. Știu vorbi ungurește admirabil și mai mult nu se românisează. Mulțumim, ca s'au dărâmat pereții de despărțire între noi și ne-am contopit și cu aceștia.

Și ce aveți împotriva D-lui Stefan Ugron? Familia lui nu e floarea neamului nostru? Să fiți văzut numai, d-le Tătărescu, cum s'au aprins cărbunii scânteietori în ochii țăranilor, când după alegere le strângea mâna.

Măcar că abia mai târziu au aflat, că acest domn nu e numai o podoabă a poporului nostru, ci prin bogata-i cunoștință de limbi, prin știința lui diplomatică va ști să-și împlinească grelele îndatoriri. Tradițiile familiare, trecutul ireproșabil, circumspecțiunea, individualitatea-i așezată, îl fac capabil să-și țină postul. Noi dorim să-l vedem pe el în frunte și Dv. făceți mai bine, dacă numai cu el tratați și nu steți de vorbă cu ele-

mente intruse fără răspundere. După alegere orice alt factor numai în numele său poate vorbi și nu în numele poporului maghiar. Și dacă vor fi și după aceasta indivizi sau grupuri, cari bat drumurile a parte, noi vom căuta a ne sforța, ca să umplem și spărturile ce nasc în acest chip. Nechibzuiala unora va așeza în front puteri încă necunoscute până acum. Deci să nu vă ducă în rătăcire ceice se ofer pentrucă ei voiesc tot aceea, ce noi voim, numai pe alte căi. Noi cred, suntem destul de sinceri.

Și acum stau înaintea Dv. cu o ipocrizie tragică sau cu rânjitul unor derbedei și asupra manifestării unanime a maghiarilor zic sau pot zice: iacă, aceasta e numai Partidul Maghiar, dar nu e poporul maghiar. Pentru persoana lui Ugron: iacă aici e partidul magnaților! Pentru Cetri: iacă bolșevicii!

Domnule Tătărescu, d-voastră știți ce e cuvântul de onoare? Dacă știți, spuneți-mi pe cuvântul d-v. de onoare, credeți serios, că dnii Deutsch et comp. reprezintă pe maghiari? Credeți serios, că Partidul Maghiar e partid de magnați? Credeți serios, că noi suntem bolșevici?

Nu-i așa, că stați la indoială? Nu-i așa, că nu cutezați să spuneți un „da", categoric! Dar cu gura jumătate ziceți numai atât: „Nu am dovezi, că Partidul Maghiar ar fi păcătuit împotriva siguranței statului."

Mulțumim, nouă asta ne ajunge. Putem deci să pertractăm cu Dv. mai departe, deși nu Vă cerem protecția. Săvârșim o operă atât de cinstită, încât nu avem nevoie de nici un fel de protecție!

Dar cu domni ca Goldiș nu stăm de vorbă. Aceștia sunt cavalerii vagabonzi. În parlamentul maghiar au avut succes slab, în patria nouă le cunosc slăbiciunea. Las' să verse foc, las' să răcnească. Adevăr nu este în gura lor. Își învârtesc limba cu perfidie. Domnul îi judecă pe ei.

Iar caravana merge înainte!

Ciumani — Gyergyócsomfalva, Februarie 1925.

Liniştirea spiritelor.

De **Armin Kabos.**

Sărbătorile au fost deja unificate şi farmecul sfânt al Crăciunului a produs dispoziţia de sărbătoare în sufletele noastre ale tuturora. Până acum sărbătoream deosebit şi ca rezultat totdeauna se vărsa în căldura dispoziţiei sărbătoreşti, rigiditatea zilelor de săptămână a celor ce sărbătoreau mai în grabă ori mai târziu şi poate asta a fost cauza, că sufletele noastre nu se puteau întâlni nici în zilele de sărbători. De sigur, nu ne cunoaştem şi pentru aceea nu putem preţui virtuţile omeneşti în semenii noştri. Deosebirile de limbă şi de naţiune ridică între concetăţenii noştri ziduri de despărţire tot mai mari şi mai tari, aşa că nici vorbă nu poate fi de o conlucrare asiduă a cetăţenilor în interesul României mari. Pentru ce toate acestea? Dar dacă în lumea aceasta a fost vreodată o ţară, în care munca constructivă solidară, neosobită şi cinstită a cetăţenilor, din punctul de vedere al desvoltării naţionale a fost o necesitate naţională, putem zice, că România mare e aceea, pentrucă aici munca asiduă, înţelegătoare, armonioasă, unită în simţiri a întregii populaţii poate croi drumul acelei desvoltări, pe care ni-o dictează statele culturale ale Apusului.

Cetăţenii minoritari ai ţinuturilor alipite, cu fanatismul dreptcredincioşilor, cred că dinspre Regat trebue să vină apostolul, care ne înţelege situaţia noastră gravă, care va fi pătruns de suferinţele noastre, care va vedea, va cunoaşte în noi pe oamenii şi care ne propovăduieşte iertare pentru păcate, pe cari nici odată nu le am făcut, cari adeca fără vina noastră se leagă de soartea noastră minoritară. Da, trebue să vină apostolul politic din Regat, care cu vederea înţeleaptă şi pătrunzătoare a unui profet va lumina înaintea întregii naţiuni române calea viitorului şi va desemna locul şi rolul minorităţilor naţionale în opera constructivă. Minorităţile naţionale române vor avea locul şi rolul, unde cu stiinţă, cu ambiţie, cu pricepere şi cu muncă con-

structivă, ce tinde spre înălțimi, trebue lucrat fără preget la mărimea României mari. Dar trebue să vină un apostol cu suflet înfocat, care să lumineze poporul românesc, că cetățenii români minoritari nu sunt străini și nu sunt dușmani, ci din voința înscrutabilă a veșnicei naturi, s'au născut aici și sunt oameni formați tot așa din carne și sânge, cu suflet și cu inimă, ca aceia, cari sunt copiii unor părinți români.

Dacă va veni mult așteptatul apostol politic, atunci Regatul va înceta a fi atât de departe de ținuturile alipite, cât de departe a fost până acum. Și apropierea aceasta își va avea profitul s'au pentru fericirea și consolidarea neamului. Vor înceta toate legiuirile și ordinele ministeriale, la cari din fiecare articol se simte, că Regatul nu cunoaște bucuriile și durerile lor trupești și sufletești, nu cunoaște trecutul și prezentul lor, și nu apără, nu prețuiește la nimic viitorul lor. Nu există legatură de sentimente și spirituală între minoritățile naționale ale Regatului și ale ținuturilor alipite. Afirmăm acest lucru și o putem dovedi, că nu din vina minorităților. Din partea minorităților naționale ar fi o întreprindere zadarnică măcar a și încerca apropierea sufletească de Regat. Acel apostol mult așteptat trebue să vină, ca să se poată face aceasta apropriere.

La cuvintele magice ale aceluia se vor deschide înaintea minorităților naționale ușile și ferestile din Regat, închise până acum, se vor deschide și inimile și sufletele ca să se întâlnească și să se contopească în interesul unui viitor mai frumos.

Aceasta va fi apoi adevărată sărbătoare, în aceasta vor avea și minoritățile naționale ale României mari Crăciunul lor fericit!

Timișoara, Decemvrie 1924.

Liga naţiunilor şi protecţiunea minorităţilor în anul 1924.

De **Francisc Albrecht.**

În Nrii 6—7 (an. II.) din Iunie 1924 am relatat asupra activităţii Ligii Naţiunilor pe terenul protecţiunii minorităţilor până la sfârşitul anului 1923. Găsim de necesar, ca urmând cu această lucrare a noastră să facem cunoscut opiniei publice dela noi activitatea de acest gen a Ligii Naţiunilor din anul 1924. Lucrarea noastră e redactată după organul oficial al Ligii Naţiunilor, Resumé Mensuel des Travaux de la Societé des Nations.

*

În Februarie 1924 Consiliul Ligii Naţiunilor s'a ocupat de chestia cetăţeniei polone. În înţelesul acordului germâno-polon, comisia mixtă romăno-polonă s'a adunat la şedinţă pe 12 Febr. sub presidiul dlui Souza Dantas, delegatul Braziliei. Dl. Souza Dantas şi-a prezentat raportul în şedinţa Consiliului dela 11 Martie, arătând, că tratativele n'au dus la rezultat. A propus Consiliului, că dupăce în chestii de drept nu a survenit acord în comisiune, să se ceară părarea unei *comisii internaţionale.* Consiliul *nu a acceptat propunerea* şi a decis a ruga guvernul german şi polon să continue tratativele şi să-şi numească o *a treia persoană,* care ar conduce tratativele şi oarecumva ar mijloci între cele două puncte de vedere. Dacă cele două guverne până la 1 Aprilie nu ar ajunge la un acord, în acest caz se va propune preşedintele comisiunii de arbitraj din Silezia de sus, cu adaosul, că întrucât până la 1 Iunie tratativele nu duc la rezultat, *persoana a treia* să abia indreptăţirea a decide în chestiile litigioase, ca arbitru.

Cele două guverne au şi satisfăcut apelului Consiliului şi la 28 Aprilie tratativele s'au început la Viena sub presidiul dlui Kaeckenbeck, preşedintele comisiei de arbitraj din Silezia de sus şiau şi ajuns la acord.

În ședința din 15 Martie Consiliul s'a ocupat și de chestia coloniștilor germani din Polonia. Precedentele acestei chestii sunt cunoscute. După decisul Tribunalului internațional de arbitraj, o comisie deosebită a Consiliului s'a ocupat de chestie. Comisia s'a adunat în 3 Martie la Paris, având ca membrii pe dnii Souza Dantas, reprezentantul Braziliei, lord Phillimore, delegatul Marei Britanii și contele Bonin Longore, reprezentantul Italiei.

Raportul comisiunii *în merit* nu s'a ocupat de chestie, după ce pe urma crizei de guvern din Polonia, noul guvern polonez încă nu și-a putut formula punctul de vedere, și Consiliul a îndrumat comisiunea la continuarea tratativelor.

În aceeaș ședință s'a ocupat Consiliul de *chestia școlilor primare. secundare și superioare ale minorității germane din Silezia de sus.* Conform §-lui 157 din acordul germano-polon relativ la Silezia de sus — așezat sub protectoratul Ligii Națiunilor — atât reprezentanții minorității germane din Silezia de sus, cât și guvernul polon, au înaintat petiții la Liga Națiunilor.

În înțelesul acordului președintele comisiunii mixte a fost învitat să se declare. Președintele delegației polone a anunțat, că la Copalnia Boera deja s'a deschis o școală germană. Mai departe a pus în vedere deschiderea mai multor școli germane, iar la Kattowitc și Krolewska guvernul polon a deschis școli secundare pentru învățământul polon.

Consiliul s'a ocupat în aceeaș ședință de chestia schimbului *albanezilor musulmani din Grecia.*

Chestia germano-polonă, Consiliul a desbătut-o în merit în ședința din 17 Iunie. În această ședință s'a luat în proces verbal *acordul relativ la paușalul de despăgubire, ce este a se plăti de către guvernul polon coloniștilor germani.* Conform acordului, guvernul polon plătește 2,700.000 franci aur celor 500 coloniști, cari la 20 Iulie 1920 (ziua intrării în vigoare a legii polone) erau cetățeni poloni și proprietari-coloniști. Coloniștii, a căror cetățenie polonă e obiectul tratativelor comisiunii polono-germane de sub presidiul dlui Kaeckenbeck (dacă se constată), au și ei drept la asemenea despăgubire în aceeaș măsură. Neputându-se stabili precis numărul coloniștilor la timpul încheierii acordului, guvernul polon în mod corăspunzător va reduce suma de despăgubire, respective o va ridica. Suma de despăgubire se va distribui prin delegatul coloniștilor interesați și prin reprezentantul guvernului polon.

Dl. Souza Dantas, reprezentantul Braziliei, a raportat asupra stadiului tratativelor încă în curs la Viena în chestia cetățeniei polone. Guvernul german s'a plâns din nou din cauza situației minorității germane din Polonia, această plângere a lor Consiliul a comunicat-o guvernului polon, guvernul polon a promis o examinare mai nouă a chestiei. Asupra acestui raport Consiliul a avut o discuție mai lungă.

De schimbul de populație greco-turc și chestia albanezilor musulmani încă s'a ocupat Consiliul. Guvernul albanez s'a plâns, că musulmanii albanezi din Grecia, cari în sensul tratatului de Lausanne ar putea fi schimbați, se asimilează prin turci. Ca urmare Consiliul a adus decisul, ca musulmanii albanezi din Grecia, mai ales cari locuesc în Epir, nu pot fi schimbați. Iar comisiunea deosebită a Consiliului, sub conducerea delegatului suedez *Ekstrand* a călătorit la fața locului. Această comisiune acum și-a prezentat raportul. Comisiunea **la fața locului** a ascultat părțile interesate și mai vârtos pe **aceia, *pe cari guvernul albanez i-a designat ca lezați.***

Comisiunea s'a convins de aceea și a aplicat și măsuri, încât *persoanele ascultate de ea s'au declarat absolut liber, fără orice silă.* Comisiunea s'a convins, că **populația musulmană** — chiar și cei de origine albaneză de bună voie **s'au declarat pentru cetățenia Turcă și pentru colonizarea în Turcia.**

Comisiunea a decis, eă deși în general musulmanii albanezi trebue scoși de sub obligația schimbului reciproc, dar dacă de bună voie doresc să se mute în Turcia să li-se acorde acest drept. Consiliul a luat act de acest raport. În ședința din 19 Septemvrie a Consiliului, d-l Skrzinski, reprezentantul Poloniei a anunțat, că în chestia cetățeniei polone s'a făcut acordul între guvernul german și cel polon.

De chestia musulmanilor albanezi Consiliul s'a ocupat din nou. A avut loc o discuție mai lungă între reprezentantul Greciei, și acela al Albaniei. Guvernul albanez prezintă ca o doleanță trecerea prin schimb în Turcia a musulmanilor de origine albaneză. De altă parte reprezentantul Greciei a arătat, ca musulmanii de bună voie doresc să fie colonizați în Turcia. Consiliul a cerut guvernului aranjarea amicală a chestiei.

În ședința din 29 Sept. Consiliul s'a ocupat de chestia minorităților din Bulgaria și din Grecia. După părerea noastră

acest acord, pe care îl expunem, din punctul de vedere al viitoarei aranjeri a chestiei minoritare, e foarte remarcabil.

Raportorul chestiei a fost d-l *Gilbert Murray,* reprezentantul Marei Britanii, care a prezentat acordul guvernelor bulgar şi grec, relativ la protecţiunea reciprocă a minorităţilor din ţările lor, cuprins în procese verbale la fel. Acordul autorizază pe dnii *Corfe* şi *de Roover,* ca în calitate de *reprezentanţi extraordinari al Ligii Naţiunilor,* să sprijinească guvernul bulgar şi grec în aceea, că minoritatea bulgară în Grecia şi minoritatea greacă în Bulgaria *să beneficieze de tratamentul asigurat în convenţiunile internaţionale.*

Se infiinţează pe seama lor un *oficiu consultativ* şi au dreptul *a da sfaturi guvernului grec şi bulgar* în situaţii creiate de neobservarea convenţiunilor. Au dreptul a examina la faţa locului situaţia celor ce ţin de minorităţi, cu deosebire in ce priveşte situaţia lor şcolară şi bisericească, şi pot da şi relaţiuni guvernelor interesate, în privinţa măsurilor de dorit. Ambele guverne se obligă a le uşura funcţionarea. Au dreptul să primească jalbele minoritarilor fie dela singuratici fie comune, în cari se reclamă drepturile, vătămarea drepturilor asigurate prin tratate. Dar în aceste jalbe nu pot expune, decât doleanţele cari sunt în conformitate cu tratatele minoritare şi nu pot fi indreptate împotriva suveranităţii statului. Petiţionarul trebue să fie numit şi jalba are să fie redactată în ton cuviincios. După examinarea petiţiunii dnii *Corfer şi de Roover* constată, că întrucât au fost călcate dispoziţiile tratatelor, şi cum s'ar putea sana doleanţele în sensul tratatelor şi i se arată petiţionarului, că în privinţa sanării ce drepturi de reclamaţie judecătorească ori administrativă îi revin.

Reclamaţia impreună cu părerea, în forma cuvenită se comunică prin reprezentantul guvernului grec sau bulgar, care încearcă şi din partea sa aranjarea chestiei la faţa locului. Intrucât nu reuşeşte aranjarea la faţa locului, incă tot rămâne deschisă procedura reglementară în faţa Consiliului Societăţii Naţiunilor.

*

In cuvântul său, d-l Gilbert Murray a accentuat importanţa faptului, că în privinţa chestiilor minoritare reprezentanţii Ligii Naţiunilor la faţa locului ce servicii mari pot face. Deşi Consiliul a fost de acord cu cuvântul lui Murray, din cauza marei deosebiri intre cazuri, a renunţat la un decis.

In ședința sa din 26 Sept. Consiliul în sensul art. 37. 45. al Tratatului dela Lausanne a pus sub protecțiunea Ligii Națiunilor pe turcii din Grecia și minoritățile din Turcia.

In ședința din 28. Octomvrie Consiliul s'a ocupat din nou de situația musulmanilor albanezi din Grecia, guvernul grec a și luat măsuri în consecință. Desbătându-se și *chestia greacă din Constantinopol,* Consiliul a găsit de necesar să stabilească precis starea faptelor.

La dorința președintelui *comisiunii de schimbare a populației greco-turce,* Generalul Lara, Consiliul în sensul p. 2. al Tratatului de Lausanne s'a adresat Arbitrajului Internațional.

*

Și până vom vedea alte rezultate, cu plăcere am inregistrat activitatea din anul trecut a Ligii Națiunilor. Convențiunea relativă la despăgubirea coloniștilor germano-poloni, protocolul de control greco-bulgar și trimiterea chestiei schimbului de populație greco-turcă inaintea arbitrajului, sunt tot atâtea momente de încredere, din cari, cu toate că sunt în cadru atât de restrâns, putem citi semnele unui viitor mai bun!

Huedin Februarie 1925.

Inainte cu 65 ani.

De **Dr. Elemér Jakabffy.**

Acum 65 ani chiar pe vremea aceasta era tot Carneval. Era și atunci amarul vieții politice, popoarele Ardealului simțiau și atunci, că nu sunt guvernate, cum le-ar plăcea. Dar aceasta atunci avea alt efect social, decât acela pe care îl vedem acum. Acum 65 ani, când Reuniunea femeilor române din Brașov a aranjat un bal de Carneval, au venit toți nemeșii (nobili) maghiari de seamă din Trei-Scaune, ca să-și arete acolo atențiunea și să aibă parte de ea.

Peste câteva săptămâni națiunea maghiară a primit o lovitură groaznică. Cel mai mare maghiar, Ștefan Széchenyi, cu mâna proprie și-a stâns viața. Pentru mântuirea sufletului lui mare, s'au ținut liturghii în tot locul, la Târgu-Mureș și în bi-

serica românească. Maghiarii s'au prezentat la acest serviciu divin sub conducerea contesei G. Bethlen; la începutul serviciului protopopul român, în fruntea preoților săi, în ornate bisericești a salutat pe cei prezenți spunând că țin și ei Liturghie cu parastas, pentrucă simțesc pierderea patriei comune.

Iar când trei luni mai târziu, renumitul Reményi Ede a dat un concert la Cluj și la acesta a cântat și câteva cântări românești, s'a născut o dispoziție atât de înțelegătoare, încât la banchet Dr. Ioan Rațiu a salutat pe maghiari, iar Iosif Șipotar a zis: „Ridic paharul pentru unirea popoarelor din țară și zic să trăiască maghiarul mărinimos".

Inainte cu 65 ani așa acționa opresiunea politică, care a procurat multe suferințe tuturor popoarelor din Ardeal.

Dacă azi ascultăm pe frații noștri români din Ardeal, dacă le citim ziarele, observăm, că și ei simțesc opresiune din partea sistemului de guvernare, și ei sufăr sub povara lui, ca și națiunile minoritare.

Și totuș, unde vedem azi pașii necesari impăcării, din partea societății române? Unde îi vedem însușindu-și măcar doleanțele sociale ale minorităților? Unii între patru ochi se indignează de valul nedreptăților, dar conducătorii societății române nu fac pasul, de care într'adevăr ar fi nevoie.

Acum 65 ani acordul social a speriat guvernul vienez, iar rezultatul a fost diploma din Octomvrie, care a adus primele posibilități ale afirmării constituționale pentru fiecare națiune.

Divizarea socială a Ardealului de azi asigură pe „liberalii" dela București, că până va urma principiul „divide et impera", liniștiți își pot face mendrele, nu le scapă puterea din mână.

Banca Națională și institutele financiare maghiare.

De **Dr. Elemér Gyárfás.**

La București sub titlul «*Analele Băncilor — Les annales des banques*» apare o respectabilă revistă profesională româno-franceză, care într'un primarticol mai lung al numărului din Noemvrie s'a ocupat de situația institutelor financiare maghiare, în baza celor date în cartea mea «*România Hitelszervei*» (*Organele de credit ale României.*)

În această carte analizând bilanțurile institutelor noastre din anul 1922 am arătat, că cele 197 institute cu caracter maghiar, cari la sfârșitul anului 1922 dispuneau de 274 milioane capital societar și de 89 milioane fonduri de rezerve, în total deci de 364 milioane capitaluri proprii, în acelaș timp la poziția «*Creditori*» prezentau abia suma de Lei 498,864.702·18 în total. Am accentuat, că și această sumă relativ foarte mică o iau împrumut institutele noastre în mare parte *unul dela altul* și astfel pozițiile singuratice de fapt sunt calculate de două ori la totalizare. În realitate deci institutele financiare din Ardeal cu caracter maghiar la termenul din chestie au putut face uz de cel mult 200 milioane credit. Adecă creditul real al institutelor noastre a rămas cu mult sub capitalul societar și abia întrece jumătatea capitalului propriu.

La desbaterea acestor date intenționat nu am atins chestia foarte penibilă, că din creditul, la care au recurs băncile noastre, cât li s'a acordat — mai bine zis: nu li s'a acordat — lor de către banca noastră de emisiune — *Banca Națională.*

Cu toate acestea revista «Analele Băncilor — Les Annales des Banques» din datele mele trage concluzia, că institutele minoritare, între cari nici unul nu e de rangul prim, au putut escontenta la Banca Națională un stoc de cambii în suma de Lei 498,864.702, adecă dublul capitalelor lor. Deci în privința reescontului Banca Națională nu a făcut nici o deosebire între institutele române și minoritare.

Dacă revista economică cu menire internaţională şi autorul articolului, dl Liviu P. Nasta, găsesc atât de corect, că *Banca Naţională* să nu facă deosebire între institutele române şi minoritare, ce părere vor avea despre politica financiară a băncii de emisiune, dacă le descopăr jalba dureroasă, că din creditul de reescont de cinci miliarde adecă de *cincimii de milioane* Banca Naţională nu a lăsat să ajungă la institutele noastre nu 498 milioane, ci nici 10 milioane şi nici azi la sfârşitul anului 1924 creditul de reescont, ce-l au institutele noastre la *Banca Naţională* întreg şi total nu face nici suma de 20 milioane.

Am trimis redacţiei revistei aceste date de rectificare. Dacă le publică, aceasta va da dovadă de loialitatea şi iubirea sa de dreptate.

Dar ca soluţie şi ca sanarea doleanţelor noastre s'ar putea privi numai aceea, dacă s'ar realiza, ceeace autorul articolului relevă ca faptă de laudă, dar ceeace pentru noi azi pare încă numai ca o utopie irealizabilă, cumcă adecă în privinţa reescontului *Banca Naţională de fapt să nu facă nici o deosebire între institutele române şi minoritare.*

Diciosânmartin, Ianuarie 1925.

*

Din partea noastră adăogam la expunerile de mai sus ale dlui Elemér Gyárfás, că dl Sigismund Szana, directorul general al Băncii Timişorene şi Soc. com., s. a., în numărul din 1. Ian. 1925 al ziarului «*Temesvarer Zeitung*» scrie între altele:

„Admitem, că institutele financiare din Regat plătesc un procent de depuneri mai mic, decât ale noastre. Dar la aceasta trebue să luăm în considerare, că partea cea mai mare a institutelor din Regat se bucură de un credit atât de mare la Banca Naţională, care corăspunde la multiplul capitalului lor societar: faţă de aceasta institutele noastre abia primesc 20% din capitalul societar.

La obiectivitatea dlui S. Szana nu poate să încapă nici o îndoială, căci institutele financiare de sub conducerea dsale nu sunt între acelea, ale căror doleanţe le înşiră dl Elemér Gyárfás, ba dimpotrivă acestea fiind naţionalizate, găsesc totuşi la Banca Naţională un punct de vedere mai conciliant.

POLEMICI

În jurul bacalaureatului.

Dl. Iosif Sándor a rostit în Parlament un foarte cuminte serios discurs împotriva proiectului de lege, care sub mantaua bacalaureatului atentează la viaţa noastră minoritară. Dl. Ministru Anghelescu a ţeplicat cam sub nivel şi organul guvernului, *Viitorul* nici nu a încercat să apere punctul de vedere liberal faţă de oratorii minoritari. Conform vechei tactice, în locul unui răspuns obiectiv, loveşte chiorâş în — partidul naţional român, sub pretextul, că vre-o doi politiciani ai partidului naţional au cutezat să aplaudeze pe oamenii minorităţilor.

Viitorul totuş prea departe se lasă răpit, conştient de faptul, că erupţiunile lui plătite şi aşa nu le iea nimeni în serios. Bineînţeles, e mai greu a discuta gravele păcate pedagogice ale modului, cum se reîntroduce examenul de bacalaureat, decât a arunca ici-colo la inzulte fără răspundere, dar chiar şi dela asemenea viteji ai guvernului s'ar aştepta omul la anumit bun simţ elementar, dacă prinde pana în loc de briceag. Despre anumita trădare maghiară, după scandaloasa compromitere a dlui Tătărăscu, s'ar cuveni cel puţin a nu vorbi.

Arată o caracteristică cunoaştere a sufletului minoritar, că un om care afirmă că e ziarist, din dispoziţia disperată a minorităţilor nu obsearvă alta, decât că lupta lor împotriva acestui proiect monstruos — o crede opera dlui Al. Vaida sau pare a avea asemenea părere. La tot cazul atâta se poate pune la punct din articolul *Viitorului,* că bacalaureatul, şi încă un *asemenea bacalaureat,* nu avem să-l mulţumim unor consideraţii pedagogice, ci pretinselor conziderații naţionale române — înţelege: de sugrumare a minorităţilor. Dacă liberalii ar fi învăţat mai mult din cele trecute, ar şti, că viitorul nu va da drept intereselor naţionale, cari caută să se afirme prin oprimarea brutală a intereselor altor naţiuni.

*

Într'un ton curios caută să aproabe aceasta lege *Adevărul*. Menționând, că minoritățile văd o primejdie națională în modul proiectat al reintroducerii bacalaureatului, se ocupă de esența chestiei. Dar iată cum:

„La intrarea în universitate, același elevi vor fi încă odată selecționați, dar în condiții cari, pentru minoritari, devin o nedreptate. Nu numai că și de astădată vor răspunde la trei obiecte în românește, în fața unei comisiuni regionale, prezidată de un profesor universitar, dar acești elevi minoritari se pare că vor sta alături de fiii de român, lucrând aceleaș teze și desvoltând subiecte de-o egală greutate.

Nici o conștiință onestă nu va putea tăgădui că este o cruzime să ceri unui elev ungur sau sas, ca în 2—3 ani să cunoască literatura românească la fel cu elevii noștri și, mai ales, în acest scurt interval, să-și fi însușit o dicțiune românească. După experiența făcută anul trecut, când școalele minoritare au fost încunoștințate abia cu două săptămâni mai înainte că la examenele de absolvire a liceului se va răspunde numai românește, de ce ne-am îndoi că o nouă cruzime se va comite.“

După aceste vorbe cuminte e la mintea oricui concluzia, că *Adevărul* aplică o aspră muscătură ministrului Instrucțiunii ca recompenză pentru acest proiect scandalos. Dar nu. *Adevărul* dovedește, că totuș e nevoie de aceasta cruzime, în interesul combaterii supraproducției, ba ca încheierea articolului să fie și mai lată, face spirit spunând, că dl Anghelescu a avut învățători foarte dinstinși, pe Apponyi et comp., și nu e mirare, că vrea chiar să-i întreacă pe aceia.

Gluma însă a rămas fără efect, pentrucă niciodată „Apponyi et comp.“ nu s'au dimis la o idee atât de grozavă, ca pe elevii liceului românesc dela Brașov sau ai liceului săsesc dela Sibiu să-i examineze la piariștii din Cluj. Dar și de altfel, asemenea pilde fac servicii foarte slabe acolo, unde totdeauna prezentul se preamărește în comptul trecutului.

Împotriva teatrului maghiar.

Ziarele au adus rapoarte bogate asupra succeselor dela București ale teatrului maghiar din Cluj. Dar vezi, au fost de aceia, cari și în acest eveniment cultural înălțător de suflete, au căutat numai ocaziunea de a lovi una în adversarii politici.

Așa în *Țara Noastră* revista dlui Goga, „aliatul nostru", iarăș e atăcat dl Iorga pentru aducerea la București a artistilor dela Cluj. Ambiția fără margini — spune articolul dlui A. Hodoș — îl cuprinde pe marele savant în măsură atât de mare, încât e în stare să abuzeze de toleranța românească, ba nu respectă nici jubileul celui mai mare artist al Teatrului Național român, d. Nottara, și aduce la București pe artiștii maghiari, numai pentrucă dl Ianovits a lăsat să joace piesa lui.

Dacă piesa „Mihai Viteazul" s'ar fi jucat d-ex. la Peking, de sigur ar fi adus și pe artiștii teatrului chinez. Dar șiretul de Ianovits a arătat că pricepe de ce e vorba și că ce crede el în toată afacerea, prin aceea, că în seara a doua a jucat — *Tartuffe*.

Mult mai cu spirit și — să recunoaștem — plin de adevăruri dureroase, scrie *Înfrățirea*.

Ne spune buchile, cum se răsbună românul pentru doleanțele suferite. Odată au cerut românii, pentru o singură reprezentație, teatrul dela Cluj, dar nici atât nu li s'a dat. *Un domn mare* le-a respins cererea cu cuvintele acestea: „Până trăiesc eu, pe scena maghiară nu se aude vorbă *valahă*".

Dar, recunoaștem, acest șovinism orb a fost trista rătăcire a *multor „domni mari" de neamul nostru*. Dar poate e și mai trist, că nici „domnii mari" de azi nu vreu deloc să se cumințească pe urma lecției istorice. Iar dl Iorga a cedat răsbunarea — altora.

I. W.

Director și redactor răspunzător: dr. Elemér Jakabffy.
Tipărit: Husvéth și Hoffer, Lugoj.